महार यांची संस्कृती ही प्राचिन काळापासूनच वेगळ्या स्वरूपाची होती.

महार हे पुर्वी हिन्दू धर्माचे जरी मानले जातं असे परंतु त्यांची संस्कृती, संस्कार,विधी हे इतर हिन्दू जातींपेक्षा वेगळे होते.

महार हे मुख्यत्वे नागवंश या आदीमानव वंशाचे मानले जातात त्यांचं नंतर नागवंश हाच पुढें सुर्यवंश बनला .

त्याच बरोबर महार या गणात सोमवंश या वंशाचे देखील लोकं मोठ्या संख्येने आढळतात.

थोडक्यात महार हे नागवंश , सोमवंश आणि सूर्यवंशी या तिन्ही वंशाचे एकत्रित गण आहे..

संस्कृती

1. वर म्हटल्याप्रमाणे महार यांचे संस्कार, विधी, संस्कृती ही इतर हिन्दू पेक्षा वेगळी होती..
2. महार यांच्यात पुर्वी पासुन त्यांचें विधी, संस्कार करण्याचं काम त्यांचें पुरोहित वर्ग करत होते

महार समुदायात त्यांचा स्वतःचा पुरोहित पंथ अस्तित्वात होता. सुमारे तेराव्या शतकापासुन महार समाजाचा स्वतंत्र पुरोहित वर्ग होता जो महार समाजातील सर्व विधी, लग्न संस्कार, या गोष्टी पार पाडीत असत.

त्या पुरोहितांना **ढेगो मेघो** असे नावं होत असे ढेगोजी मेघोजी ही एक पुरोहितला दिलेली उपाधी असे.

ते पुरोहित महार समुदायातील उच्च वर्ग असे...

पुरोहित पंथाचे काही नियम संस्कार होते

ढेगो मेघो उपाधी लागलेल्या महार पुरोहिताला आजीवन मांसाहार न करण्याची आज्ञा केली जात असे.

महार यांच्यातील ढेगो मेघो पुरोहित दीक्षित व्यक्तीला सर्व नियम संस्कार पाळणे बंधनकारक होते.

कदाचीत याचं गोष्टीचा विचार करून राजश्री शाहू यांनी मराठा समाजात सुद्धा मराठा व्यक्तीचं लग्न, विधी लावण्यास असावा हा आग्रह त्यांनी केलेला होता. जे महार समुदायात फार आधीच अस्तित्वात आणले होते.

- महार समुदायाची स्वतःची अशी वेगळी ओळख होती त्यांची वेगळी संस्कृती असे सुमारे ई.स.तेराव्या शतका पासुन त्यांना नवीन पुरोहित वर्ग होता व त्या अगोदर पासुन त्यांचें विधी हे स्वतंत्र स्वरूपाचे असतं..

1. त्यामूळे महार हे कोणत्याच गोष्टीने हिन्दू जातिंपेक्षा पेक्षा वेगळे होते..

मध्यंतरी कालखंडात त्यांचें सण उत्सव हे सर्व इतरांच्या समूहात राहून मिश्रित झाले असावे.

ज्याप्रमाणे त्यांना अस्पृश्यतेची वागणूक हिन्दू धर्मात मिळतं होती त्या अर्थी ते कोणत्या तरी समूहाचे तुटलेला भाग असावेत किँवा ते आदिवासी असावेत का हा प्रश्न उद्भवतो..

महाराष्ट्रातील महार समुदाय

लेखक: निहाल जगदाळे